

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 34

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΙΜΑΡΑΣ

Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Φεβρουάριος 2023

ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΡΕΥΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 34

«1. Τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, όταν απουσιάζει στο εξωτερικό περισσότερο από δέκα ημέρες, αν πεθάνει, παραιτηθεί, κηρυχθεί έκπτωτος ή αν κωλύεται για οποιονδήποτε λόγο να ασκήσει τα καθήκοντά του, τον αναπληρώνει προσωρινά ο Πρόεδρος της Βουλής· αν δεν υπάρχει Βουλή, ο Πρόεδρος της τελευταίας Βουλής και, αν αυτός αρνείται ή δεν υπάρχει, η Κυβέρνηση συλλογικά. Κατά την περίοδο της αναπλήρωσης του Προέδρου δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις για τη διάλυση της Βουλής, με εξαίρεση την περίπτωση του άρθρου 32 παράγραφος 4, καθώς και οι διατάξεις για την παύση της Κυβέρνησης και την προσφυγή σε δημοψήφισμα, κατά τις διατάξεις του άρθρου 38 παράγραφος 2 και του άρθρου 44 παράγραφος 2.

2. Αν η αδυναμία του Προέδρου της Δημοκρατίας να ασκήσει τα καθήκοντά του παρατείνεται πέρα από τριάντα ημέρες, συγκαλείται υποχρεωτικά η Βουλή, ακόμη και αν αυτή έχει διαλυθεί, για να αποφασίσει με την πλειοψηφία των τριών πέμπτων του συνόλου των μελών της, αν συντρέχει περίπτωση εκλογής νέου Προέδρου. Σε καμία πάντως περίπτωση η εκλογή νέου Προέδρου της Δημοκρατίας δεν μπορεί να καθυστερήσει περισσότερο από έξι συνολικά μήνες, αφότου άρχισε η αναπλήρωσή του που προκλήθηκε από αδυναμία του».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΙΜΑΡΑΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναστασιάδης Γ. (επιμ), *Το χρονικό της συνταγματικής έντασης*, ΔκΠ 1985· Βενιζέλος Ε, *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, εκδ. Σάκκουλα, 2021· Του ιδίου, *Η αναπλήρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας και η δοκιμασία ερμηνείας του Συντάγματος*, ΝοΒ 1991· Του ιδίου, *Η δοκιμασία του διαλόγου και η ερμηνεία του Συντάγματος στο παράδειγμα της «ψήφου Αλευρά»*, ΝοΒ 1992· Μάνεσης Α./Μανιτάκης Α., *Ο θεσμός της αναπλήρωσης του Προέδρου της δημοκρατίας κατά το ισχύον Σύνταγμα*, ΝοΒ 1991· Μαυριάς Κ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, 6^η έκδοση, Π.Ν. Σάκκουλας, 2021· Σπυρόπουλος Φ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, β έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, 2020· Παντελής Α., *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, 5^η έκδοση, εκδ. Λιβάνης, 2020.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ιστορική επισκόπηση.....	2
II. Ανάλυση	2
III. Συγκριτική προσέγγιση	5

I. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

- 1 Στις προπαρασκευαστικές συζητήσεις για την ψήφιση του Συντάγματος του 1975 δεν υπήρξαν εκτενείς συζητήσεις επί της αναπλήρωσης του ΠτΔ. Πάντως πρέπει να σημειωθεί ότι είχε προταθεί (από τον Ν. Αλαβάνο) κατά τη διάρκεια αναπλήρωσης του ΠτΔ από τον Πρόεδρο της Βουλής να αναστέλλεται η άσκηση καθηκόντων του τελευταίου¹. Έχει επίσης υποστηριχθεί (από τον Δ. Τσάτσο) ότι όταν ο Πρόεδρος της Βουλής αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής μπορεί να ασκεί ο Α΄ Αντιπρόεδρος. Τη ρητή αναστολή της βουλευτικής ιδιότητας του Προέδρου της Βουλής καθ' όσο χρονικό διάστημα αναπληρώνει τον ΠτΔ είχε προτείνει το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας τόσο στη διαδικασία αναθεώρησης που ολοκληρώθηκε το 2001 όσο και στη διαδικασία αναθεώρησης που ολοκληρώθηκε το 2008 αλλά δεν τελεσφόρησε.
- 2 Υπό το Σύνταγμα του 1927, άρθ. 68, προβλέπονταν ότι τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας αναπληρώνει ο Πρόεδρος της Γερουσίας. Υπάρχει ένα προηγούμενο αναπλήρωσης του ΠτΔ υπό το Σύνταγμα του 1927. Το 1929, όταν παραιτήθηκε για λόγους υγείας ο τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας Ναύαρχος Κουντουριώτης, τον αναπληρώνει ο τότε πρόεδρος της Γερουσίας Αλ. Ζαΐμης. Ο Αλ. Ζαΐμης δεν θα προσέλθει στην κοινή συνεδρίαση Βουλής και Γερουσίας για την εκλογή νέου Προέδρου της Δημοκρατίας. Νέος Πρόεδρος Δημοκρατίας εκλέγεται ο Αλ. Ζαΐμης αλλά την εποχή εκείνη ουδείς σχολίασε το εν λόγω ζήτημα.

II. ΑΝΑΛΥΣΗ

- 3 Ζήτημα αναπλήρωσης του ΠτΔ τίθεται όταν αυτός απουσιάσει στο εξωτερικό περισσότερο από δέκα ημέρες, άρα εάν απουσιάσει λιγότερο από 10 ημέρες δεν τίθεται ζήτημα αναπλήρωσής του, στην περίπτωση δε που πρέπει να επιληφθεί επειγουσών

¹ Όπως αναφέρει ο Ν. Παπαχρήστος, στην *Κατ' άρθρο ερμηνεία του Συντάγματος*, 2017, σελ. 818.

νομικών πράξεων, αυτό μπορεί να το πράξει και όντας ευρισκόμενος στο εξωτερικό σε πρεσβεία ή προξενείο².

Επιπλέον, η αναπλήρωση λαμβάνει χώρα όταν ο ΠτΔ πεθάνει, παραιτηθεί, κηρυχθεί έκπτωτος ή κωλύεται να ασκήσει τα καθήκοντα του. Η αναπλήρωση είναι πάντοτε προσωρινή είτε γίνεται *sede plena* (απουσία στο εξωτερικό πέρα των 10 ημερών ή κώλυμά άσκησης καθηκόντων) είτε *sede vacante* (θάνατος, παραίτηση, έκπτωση). 4

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αναπληρώνεται από τον Πρόεδρο της Βουλής, ο οποίος δεν δικαιούται να αρνηθεί, ειδημη διαπράττει παράβαση καθήκοντος διότι του έχει ανατεθεί δημόσια υπηρεσία³. Εάν δεν υπάρχει Βουλή, η αναπλήρωση γίνεται από τον Πρόεδρο της τελευταίας Βουλής, ο οποίος μπορεί να αρνηθεί και τότε η αναπλήρωση γίνεται από την Κυβέρνηση συλλογικά. 5

Ζήτημα ετέθη για πρώτη φορά μετά την παραίτηση του τότε Προέδρου της Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή το 1985, λίγο προ της λήξεως της θητείας του και την αναπλήρωσή του από τον τότε Πρόεδρο της Βουλής Γιάννη Αλευρά. Το ερώτημα που ετέθη ήταν εάν ο ασκών τα καθήκοντα Προέδρου Δημοκρατίας, Πρόεδρος της Βουλής, δικαιούνταν ως βουλευτής να μετάσχει και να ψηφίσει στη Βουλή κατά τη διαδικασία ανάδειξης του Προέδρου της Δημοκρατίας. 6

Οι απόψεις που εκφράστηκαν διχάστηκαν. Υποστηρίχθηκε με επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα ότι ο τότε Πρόεδρος της Βουλής Γιάννης Αλευράς ψηφίζει⁴ αλλά και το ότι δεν ψηφίζει⁵. Τελικά το ζήτημα εισήχθη στη Βουλή η οποία και αποφάσισε υπέρ της άποψης ότι ο αναπληρωτής Πρόεδρος της Δημοκρατίας δικαιούται να ψηφίσει. 7

Υποστηρίχθηκε η άποψη ότι η ιδιότητα του Προέδρου της Βουλής, καθ' ον χρόνο αναπληροί τον ΠτΔ, αναστέλλεται και ότι ο αναπληρωτής δεν διατηρεί προσωρινά το προηγούμενο αξίωμά του, διότι το αξίωμα του ΠτΔ είναι ασυμβίβαστο με οποιοδήποτε άλλο αξίωμα, θέση ή έργο όπως ορίζει και το άρθ. 30 παρ. 2 του Συντάγματος⁶. Εδώ κρίσιμο είναι να διακρίνουμε δύο περιπτώσεις⁷, εάν η αναπλήρωση είναι προσωρινή (*sede plena*) ή εάν είναι οριστική (*sede vacante*). Στην πρώτη περίπτωση, ο αναπληρών τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας ασκεί τα καθήκοντα του ΠτΔ «για λογαριασμό» 8

² Φ. Σπυρόπουλος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2020, σελ. 333.

³ Α. Παντελής, *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, 2020, σελ. 373.

⁴ Ιδίως Ε. Βενιζέλος, *Η αναπλήρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας και η δοκιμασία ερμηνείας του Συντάγματος*, ΝοΒ 1991, σελ. 1313.

⁵ Κυρίως Α. Μάνεσης/Α. Μανιτάκης, *Ο θεσμός της αναπλήρωσης του Προέδρου της δημοκρατίας κατά το ισχύον Σύνταγμα*, ΝοΒ 1991.

⁶ *Ibidem*, σελ. 15-17.

⁷ Κ. Μαυριάς, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2021, σελ. 429.

του και όχι «στο όνομά» του. Στη δεύτερη περίπτωση το αξίωμα έχει περιέλθει κατ' αποκλειστικότητα σε αυτόν που τον αναπληρώνει (περιπτώσεις θανάτου, παραίτησης, έκπτωσης και οριστικής αδυναμίας άσκησης καθηκόντων). Συνεχίζοντας σε αυτό τον τρόπο σκέψης, η εν λόγω άποψη υποστήριζε ότι ο αναπληρών τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας δεν έχει αυτοτελή υπόσταση και πρόκειται σε όλες τις περιπτώσεις, όσον αφορά τον Πρόεδρο της Βουλής, για υποκατάσταση προσώπου και όχι οργάνου, ενώ στην περίπτωση που η Κυβέρνηση αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (και λόγω της φύσεώς της ως συλλογικού οργάνου), πρόκειται για υποκατάσταση οργάνου. Άρα συμπεραίνει η εν λόγω άποψη ότι τα ασυμβίβαστα του Προέδρου της Δημοκρατίας ισχύουν και για τον Πρόεδρο της Βουλής που τον αναπληρώνει, οπότε ο Πρόεδρος της Βουλής δεν μπορεί να ασκεί τα καθήκοντα του Βουλευτή καθ' ον χρόνο αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Αυτό δεν ισχύει για τα μέλη της Κυβέρνησης που είναι και Βουλευτές, για την περίπτωση που η Κυβέρνηση συλλογικά αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, διότι σε αυτή την περίπτωση πρόκειται για υποκατάσταση οργάνου και όχι προσώπου, άρα το τελικό συμπέρασμα κατά αυτή την άποψη είναι ότι ο αναπληρών τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Πρόεδρος της Βουλής δεν μπορεί να συμμετέχει σε ψηφοφορίες της Βουλής, άρα ούτε και σε αυτή για την ανάδειξη του Προέδρου της Δημοκρατίας.

- 9 Κατά τη δεύτερη άποψη⁸ δεν υφίσταται διαφορά μεταξύ αναπλήρωσης του Προέδρου της Δημοκρατίας από τον Πρόεδρο της Βουλής και αναπλήρωσής του από την Κυβέρνηση. Κατά την άποψη αυτή, η άσκηση από τον Πρόεδρο της Βουλής των καθηκόντων του όσο χρονικό διάστημα αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας δεν συνεπάγεται την αναστολή της βουλευτικής του ιδιότητας και επομένως δεν τον αποκλείει από τις ψηφοφορίες της Βουλής για την ανάδειξη νέου Προέδρου Δημοκρατίας.
- 10 Να σημειωθεί ότι ο Κανονισμός της Βουλής αναφέρει ότι ο Πρόεδρος της Βουλής τελεί σε αναστολή των καθηκόντων του όταν αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Αυτό δε από μόνο του δεν μπορεί να ισχύσει σαν επιχείρημα διότι μόνο τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής αναστέλλονται και όχι αυτά του Βουλευτή και σε κάθε περίπτωση δεν αποτελεί *ex constitutionem* επιχείρημα.
- 11 Το ζήτημα εισήχθη στη Βουλή η οποία και αποφάσισε υπέρ του ότι ο αναπληρωτής Πρόεδρος της Δημοκρατίας δικαιούται να ψηφίσει. Ο Γιάννης Αλευράς όντως ψήφισε και Χρήστος Σαρτζετάκης εξελέγη με εκατόν ογδόντα ψήφους ακριβώς. Λόγω της οριστικής «ψηφού Αλευρά» η εκλογή του Χρ. Σαρτζετάκη αμφισβητήθηκε πολιτικά, βέβαια

⁸ Ε. Βενιζέλος, *Η αναπλήρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας*, ό.π., σελ. 1313 επ.

λόγω της μυστικότητας της ψήφου ουδείς μπορεί να γνωρίζει τι ψήφισε ο Γιάννης Αλευράς.

Ανεξαρτήτως του αποτελέσματος, η απόφαση της Βουλής ότι ο Πρόεδρος της Βουλής ως αναπληρωτής του Προέδρου της Δημοκρατίας δικαιούται να ψηφίζει στην εκλογή του νέου Προέδρου δεν φαίνεται να είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα, διότι καμία συνταγματική διάταξη δεν της αναθέτει τέτοια αρμοδιότητα. Η αρμοδιότητά της συνήχθη βάση του λεγομένου «τεκμηρίου της αρμοδιότητας» το οποίο όμως είναι ανύπαρκτο⁹. Υποστηρίχθηκε η άποψη ότι εάν ένας Βουλευτής (στην προκείμενη περίπτωση ο Πρόεδρος της Βουλής) μπορεί να λάβει μέρος ή όχι στην ψηφοφορία ανάδειξης του νέου Προέδρου της Δημοκρατίας αποτελεί ζήτημα προκαταρκτικό της διαδικασίας, διότι αφορά την αποσαφήνιση της συγκρότησης και σύνθεσης του αρμοδίου συλλογικού οργάνου¹⁰, αλλά επίσης και η άποψη ότι δεν συνιστά αυθεντική ερμηνεία του Συντάγματος διότι η Βουλή δεν έχει αρμοδιότητα να αποφασίζει για την αληθή έννοια οποιασδήποτε συνταγματικής διατάξεως παρά μόνο εφαρμόζοντας το Σύνταγμα στο πλαίσιο άσκησης του νομοθετικού της έργου¹¹. Το γεγονός ότι η απόφαση ελήφθη από μία συγκυριακή κοινοβουλευτική πλειοψηφία στηριζόμενη στον τότε συσχετισμό κοινοβουλευτικών δυνάμεων δεν φαίνεται να δημιουργεί μια ασφαλή οδό.

Διαπιστώνεται η διατήρηση εκκρεμότητας επί του συγκεκριμένου θέματος και σε μια μελλοντική συνταγματική αναθεώρηση θα πρέπει να εξεταστεί το εν λόγω ζήτημα σε βάθος και να υπάρξει νέα διάταξη που να ρυθμίζει ρητά το εάν ο Πρόεδρος της Βουλής μπορεί ή όχι να ασκεί τυχόν αρμοδιότητες όταν αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

III. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το μόνο Σύνταγμα το οποίο περιέχει ειδική διάταξη σχετικά με την αναπλήρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας από τον Πρόεδρο της Βουλής με ειδική πρόβλεψη για την τύχη των αρμοδιοτήτων του τελευταίου ως Βουλευτού είναι το πορτογαλικό Σύνταγμα. Ειδικότερα, το Σύνταγμα της Πορτογαλίας προβλέπει ότι όταν ο Πρόεδρος της Βουλής αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας η βουλευτική του ιδιότητα αναστέλλεται αυτομάτως (άρθ. 132 παρ. 2).

Στο Σύνταγμα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας προβλέπεται η αναπλήρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας από τον Πρόεδρο του Bundesrat (της Άνω

⁹ Φ. Σπυρόπουλος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2020, σελ. 335.

¹⁰ Ε. Βενιζέλος, *Η αναπλήρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας*, ό.π., σελ. 1335 επ.

¹¹ Α. Μάνεσης/Α. Μανιτάκης, *Ο θεσμός της αναπλήρωσης του Προέδρου της δημοκρατίας*, ό.π., σελ. 30.

Βουλής όπου εκπροσωπούνται τα κρατίδια) χωρίς καμία άλλη διευκρίνιση (άρθ. 57). Το Σύνταγμα της Ιταλίας προβλέπει ότι ο Πρόεδρος της Γερουσίας αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (άρθ. 86) χωρίς καμία περαιτέρω διευκρίνιση.

- 16 Το γαλλικό Σύνταγμα (άρθ. 7) προβλέπει ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αναπληρώνεται από τον Πρόεδρο της Γερουσίας και σε περίπτωση που αυτός δεν μπορεί να ασκήσει τα καθήκοντά του, από την Κυβέρνηση συλλογικά. Στο σημείο αυτό (αναπλήρωση συλλογικά από την Κυβέρνηση) το γαλλικό Σύνταγμα μοιάζει με το ελληνικό. Η αντικατάσταση του Προέδρου της Δημοκρατίας από τον Πρόεδρο της Γερουσίας προέκυψε μετά την παραίτηση του στρατηγού De Gaulle το 1969 και την αναπλήρωσή του από τον Πρόεδρο της Γερουσίας Alain Poher, όμως ήδη είχε αλλάξει ο τρόπος εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας και πλέον εκλέγονταν άμεσα από τον λαό, στοιχείο το οποίο δεν επηρέαζε την ταυτόχρονη άσκηση των καθηκόντων του στη Γερουσία. Ο Γάλλος συντακτικός νομοθέτης του 1958 προτίμησε τον Πρόεδρο της Γερουσίας για την αναπλήρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας αντί του Προέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων που είχε επιλέξει ο συντακτικός νομοθέτης της 4^{ης} Γαλλικής Δημοκρατίας στο Σύνταγμα του 1946.